

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИ СОҲАСИ КАДРЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШНИНГ СИЁСИЙ АСОСЛАРИ

Маликов Бехзоджон Қуролович

Тошкент давлат транспорт университети

“Халқаро оммавий ҳуқуқ” кафедраси катта ўқитувчиси

bexzod.malikov.1983@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада бугунги кунда давлат хизмати кадрлари сиёсати Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий-демократик давлат сифатида тараққий этиши, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти қуришининг муҳим таркибий қисмларидан бири кадрлар билан боғлиқ жараёнларни ижтимоий-ҳуқуқий нуқтаи назардан тўғри бошқаришни таъкил этиши, кадрлар сиёсати унинг мақсадлари ва таъкилий масалалари, муносабатлари тақсимланиши илмий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: давлат хизмати, давлат хизматчиси, давр, таълимот, модел, кадр, сиёсат, тактик, президент, қонун, хокимият

АННОТАЦИЯ

В данной статье сегодняшняя кадровая политика государственной службы представляет собой развитие Республики Узбекистан как правового демократического государства, одной из важных составляющих построения правового государства и гражданского общества является организация правильного управления процессами, связанными с кадрами с С социально-правовой точки зрения научно анализируются кадровая политика, ее цели и организационные вопросы, распределение взаимоотношений.

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, период, доктрина, модель, штат, политика, тактика, президент, закон, власть

ABSTRACT

In this article, today's personnel policy of the civil service represents the development of the Republic of Uzbekistan as a legal democratic state, one of the important components of building a rule of law state and civil society is the organization of proper management of processes related to personnel from a socio-legal point of view, personnel policy is scientifically analyzed, its goals and organizational issues, distribution of relationships.

Keywords: civil service, civil servant, period, doctrine, model, staff, policy, tactics, president, law, power

КИРИШ

Ҳар бир давлат ўз худудида амалга оширадиган сиёсатига мувофиқ равишда давлат хизмати кадрлари сиёсатини олиб боради. Шу нуқтаи назардан, кадрлар билан боғлиқ барча жараён ва муносабатлар давлат сиёсатининг таркибий қисми ҳисобланади ҳамда уни амалда шакллантиришга хизмат қилади. Демак, давлатнинг кадрлар сиёсати амалда давлат ва жамиятни тараққиёт ёки таназзулга олиб келади.

“Жумҳуриятнинг юқори малакали миллий мутахассисларини тайёрлаш учун Иттифоқдаги ва чет эллардаги энг яхши марказларга ёшларни юбориш системаси аниқ ишлай бошлаши кераклиги ҳақида неча марталаб гапирилди”. [1]

Мамлакатимиз давлат мустақиллигини қўлга киритганидан кейин эса бу борада ҳар қандай давлат, ҳаттоки дунёнинг энг ривожланган давлатлари ҳам ҳавас қиладиган даражадаги ишлар амалга оширилди. Хусусан, мустақилликка қадар Ўзбекистоннинг давлат ва жамият бошқарувида амалда бўлиб келган мустабид, тоталитар, якка мафкура ҳукмронлигига асосланган партия номенклатураси билан боғлиқ раҳбар кадрлар тайёрлаш тизими “...кишилар тафаккурини ўзгартириш, эски қолиплар, энг аввало, боқимандалик кайфиятларидан қутулиш зарур. Жамиятга янгича фикрлай олишга қодир кишилар керак. Биринчи навбатда, ўз иродамизга таяниб, қобилиятимиз ва ишбилармонлигимизга суяниб, ўз куч ва имкониятларимизни тўғри тақсимлаб янги ҳаёт қуришимиз, ҳақиқий келажак учун курашишимиз лозим” лигидан келиб чиқиб тубдан ўзгартирилди. [2]

Чунки, “Бугун Ўзбекистон - фақат жуда бой табиий хом ашё захиралари, чексиз бозор ва сармоя сарфланадиган соҳагина эмас. Айни чоғда мамлакатимиз ғоят улкан ақл-заковат, маънавий ва маданий имкониятларга эга. Буларнинг барчаси дунёда янги сиёсий ва иқтисодий тартиб фаол шаклланиб бораётган бир шароитда, юртимизнинг ноёб жўғрофий ўрни билан қўшилган ҳолда жуда катта жўғрофий-сиёсий ва жўғрофий-стратегик қизиқиш уйғотади”. [3]

Давлат хизмати кадрлари сиёсати нуқтаи назаридан талқин қилинганда бу давлат ва жамиятнинг тараққиёт йўли билан бошқарув кадрлари ўртасидаги ўзаро уйғунликни таъминлаш хавф остида қолиши мумкинлигини аниқлатади. [4]

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ҳозирда Ўзбекистон Республикасида давлат хизмати кадрлари сиёсати хусусан, давлат кадрлар сиёсатининг назарияси ва амалиёти, мақсад ва вазифалари, кадрлар сиёсати тарихи, миллий ва хорижий тажриба, давлат

кадрлар сиёсатининг ижтимоий-ҳуқуқий асослари, объект ва субъектлари, асосий тамойиллари, таркибий қисмлари классификацияси, ва амалга ошириш механизмлари, кадрларни баҳолаш технологияси, кадрлар захирасини шакллантириш ва тайёрлаш, хизмат карьерасини бошқариш, қўшимча профессионал таълим ва ривожлантириш, раҳбар кадрлар танлаш тизими асосларининг шакллантирилиши каби барча йўналишларга мувофиқ равишда, яъни илмий ва амалий асосда амалга оширилмоқда.

Чунки, илмий талқинда “Кадрлар сиёсати давлат сиёсатининг энг муҳим таркибий қисмларидан бири бўлиб, сиёсатни тўғри бошқариш, мамлакат кадрлар потенциалини шакллантириш ва ундан тўғри фойдаланиш, давлат сиёсатининг таркибий қисмларини амалга оширувчи ижрочи ташкилотлар фаолиятини ўзаро уйғунлаштириш ва узлуксиз фаолиятини йўлга қўйиш воситасида мамлакатнинг барқарор тараққиёти давомийлигини таъминлашга қаратилганлиги билан характерланади. Шунга кўра у давлат кадрлар сиёсати мақомига эга бўлади.” [5]

Кўриниб турибдики, давлат хизмати кадрлари сиёсати ҳеч қачон тасодиф ёки тартибсизликка асосланиши мутлақо мумкин эмас. Бу сиёсат асосида давлат ва жамият олдидаги жуда аниқ қилиб қўйилган мақсад ҳамда вазифаларнинг даражаси, кўлаמידан келиб чиқадиган муайян кадрларга бўлган талаб ва таклифни, яъни инсон ресурсларини бошқариш масаласи ётади. Бу эса давлат ва жамиятнинг стратегик вазифалари қаторида туради.

Ушбу масалани фақат Ўзбекистон Республикаси давлат хизмати кадрлари сиёсатининг етакчи йўналишларидан бири ҳисобланадиган давлат хизмати кадрлари захирасини шакллантириш ва тайёрлаш сиёсатини биринчидан илмий, иккинчидан амалда ўзини оқлаган тажрибалар асосида тизимли равишда олиб бориш орқали муваффақиятли ҳал этиш мумкин.

Бу борада кадрлар захирасини шакллантириш ва тайёрлаш жараёнининг бошқарув фанлари билан боғлиқ қонуниятларини, шунингдек раҳбар кадрлар захирасининг давлат ва жамият ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги ўрни ва ролига қўйиладиган, жумладан, қуйидаги талаблар билан узвий боғлиқликда ўрганиш лозим бўлади:

-биринчидан, раҳбар кадрлар тарбиясида “Мустақиллигимизни мустаҳкамлаш йўлидаги энг катта масала, кишиларимиз дунёқарашида, жамиятимизда Ватанга меҳр ғояси биринчи ўринда туриши керак. Ҳар қандай иш асосига миллий орият, миллий ғурур, миллатчилик ёки шовинизмга алоқаси бўлмаган, мана шу мамлакат, мана шу халққа мансублиги учун куч-қувват бағишлайдиган ғурур қўйилиши лозим”;

-иккинчидан, мамлакатда амалга оширилаётган демократик ислохотлар, шунингдек дунё миқёсидаги ўзгаришлар талабларига жавоб берадиган раҳбар кадрларни шакллантириш ва тайёрлаш билан боғлиқ чора-тадбирларни амалга ошириш;

-учинчидан, давлат хизмати кадрлари сиёсати билан мамлакатимизда давлат ҳокимияти ва бошқарувини демократлаштириш жараёнларининг уйғунлигини таъминлаш;

-тўртинчидан, мустақиллик йилларида давлат хизмати кадрлари сиёсатида содир бўлган ўзгаришлар, ютуқ ва муаммоларни илмий нуқтаи назаридан ўрганишга бўлган эҳтиёж билан.

Ўзбекистонда давлат ва жамият бошқаруви учун кадрлар тайёрлаш тизимини мунтазам таҳлил этиб бориш, ундаги муаммоларни ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий фанларда ўрганиш орқали мазкур тизимни янада такомиллаштириш ва модернизациялашга қаратилган тегишли хулоса, амалий таклифлар ишлаб чиқиш муҳим ўрин тутди.[6]

Бу борада Ўзбекистонда барча жабҳаларда бўлгани каби давлат хизмати кадрлари сиёсатида ҳам замонавий, демократик тамойилларга асосланган туб ўзгаришлар амалга ошириб келинмоқда.

Давлатнинг кадрлар сиёсатида яна бир энг муҳим стратегик аҳамиятга эга бўлган вазифанинг амалга оширилганлиги, яъни 1997 йилда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинганлигини алоҳида қайд этиш лозим.

“Кадрлар тайёрлаш миллий дастури "Таълим тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларига мувофиқ ҳолда тайёрланган бўлиб, миллий тажрибанинг таҳлили ва таълим тизимидаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-ҳунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқбол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилган” бўлиб “мазкур дастурнинг мақсади таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан тўла халос этиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш Миллий тизимини яратишдир”.[7]

Ўзбекистонда давлат ва жамият тараққиётининг ҳозирги ва келгуси босқичларида ушбу дастурнинг аҳамияти беқиёслигини алоҳида таъкидлаш лозим. Ислохотларнинг давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларида ўзаро

уйғунликда, яхлит тизим ва давр нуқтаи назаридан амалга оширилиши натижасида инсонлар тафаккурида ҳам янгиланиш ва юксалиш жараёни эски тузум асоратлари устидан ғолиб келди. Тарих ва тажрибадан маълумки, ҳар қандай ислохотларда фуқароларнинг онгли иштироки етарли бўлмас экан у ерда муваффақиятга эришиш жуда қийин. Ўзбекистонда эса аҳолининг ислохотларни амалга ошириш жараёнидаги иштироки тобора кенгайиб ва амалий аҳамият касб этиб бормоқда.[8]

Ўзбекистонда собиқ иттифоқ даврида социалистик жамиятга хос бўлган маъмурий-буйруқбозлик бошқарув тизими амал қилиб, бу даврда раҳбар кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва танлаш бутунлай коммунистик партия марказий ва маҳаллий органлари қўлида эди. Мамлакатда бу соҳадаги асосий туб ўзгаришлар, яъни замонавий, демократик тамойилларга асосланган давлат ва жамият бошқаруви, унга хос бўлган кадрлар сиёсати мустақиллик даврига келибгина шаклланди. Мустақилликнинг илк даврлариданок бу соҳани ўрганиш, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ишлаб чиқиш билан боғлиқ жараён узок йиллар мобайнида бу соҳада талай муаммолар йиғилиб қолганини кўрсатди”.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, мустақилликнинг илк даврларидан бошлаб бошқарув тизимида, шунингдек, давлат хизмати кадрлари сиёсатининг ҳам назарий, ҳам амалий асосларини янгилаш масаласига катта эътибор қаратилди.

Мустақиллик йилларида давлат бошқарувини босқичма-босқич такомиллаштиришга доир ислохотлар амалга оширилди. Айниқса, давлат бошқарувининг замонавий ривожланган мамлакатларга хос бўлган тажрибалардан фойдаланиб, миллий ҳуқуқий асосларини шакллантиришга алоҳида эътибор берилди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Мустақилликнинг дастлабки йилларида кучли ижроия ҳокимиятини шакллантиришга муҳим аҳамият берилиб, бу билан мамлакатда эски тузумдан мерос бўлиб қолган ижтимоий-иқтисодий муаммоларни қисқа давр ичида ҳал қилишга эришилди. Бу даврда давлат қурилиши соҳасидаги муҳим эътибор “Кучли ижроия ҳокимияти бўлмаса, ҳатто энг демократик йўл билан қабул қилинган қарорлар ҳам бажарилмаслиги мумкин”, деган қоидага амал қилинди.

Мамлакатда миллий бошқарув тизимининг шаклланишида маҳаллий давлат ҳокимияти тизимида ҳокимлик институтини жорий этилиши муҳим аҳамият касб этди. Мазкур қонуннинг ижросини таъминлаш жараёнида мамлакат Олий Кенгаши қарорлари асосида ижроия ҳокимиятини мустақамлаш муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг вилоятлари, туманлари ва шаҳарларида вакиллик ҳокимиятига ҳамда ижроия-бошқарув ҳокимиятига бошчилик қиладиган ҳокимлик лавозимлари таъсис

этилди. [8]

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Мамлакатда фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий давлат қуришнинг пойдевори ва асослари шакллантирилган даврдан, яъни XXI асрнинг бошидан янги бир ривожланиш босқичи бошланиб, бу даврда ислохотларни янада чуқурлаштиришнинг “Кучли давлатдан кучли фуқаролик жамияти сари” тамойилига устуворлик берилди бошланди. Табиийки, мамлакатда давлат хизмати кадрлари сиёсатида янги талаблар ҳам шаклланди. Бу даврга келиб кадрларнинг тадбиркор ва ташаббускорлиги сифати билан бирга уларнинг интеллектуал салоҳиятининг нечоғлик ривожланганлигига ҳам эътибор қаратилди. Шу билан бирга, кадрларнинг фидойилиги, ватанпарварлиги, халқ ва давлат манфаатларини ўз манфаатларидан устун қўя олиши, уларнинг маънавий етуклиги каби сифатларига қўйиладиган талабларни ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этишга асосий урғу берилди бошланди. Шунингдек, миллий манфаатлардан келиб чиқиб, уларнинг онгида миллий мустақиллик мафқураси ғоялари нечоғлик шакллانганлиги мезонларини яратиш ва уларни доимий эътиборда тутиш ҳам бошқарув тизимининг диққат марказидаги ишлардан бирига айланди. Бу даврга келиб кадрларнинг маънавий сифатларини белгилаб берадиган мезонлар пайдо бўлди. [9]

Мамлакатда кадрларни баҳолаш уларнинг иш фаолияти билан муштарак уйғунликда бўлишига, кадрлар сиёсати фаолиятининг самарадорлигига муҳим эътибор қаратилди. Албатта, бу каби мезонлар нафақат миллий мерос кадриятларимизга, балки умуминсоний кадриятлар талабларига ҳам мос кела бошлади. Шунингдек, давлат бошқарувини эркинлаштирилиши, давлат ҳокимияти органларини номарказлаштиришга доир ислохотларни тобора чуқурлашиб бориши кадрларга нисбатан қатор янги талабларни пайдо бўлишига олиб келди. Айниқса, фуқаролик жамияти шароитларида кадрларни дунёқараш нуқтаи назаридан замонавийлаштириш, уларни амалий ва илмий жиҳатлардан етук бўлиши, “тегишли билим ва тажриба, юқори малакага эга бўлиши” ни таъминлаш муҳим масалага айланди.

Мамлакатда кадрлар тайёрлашнинг асоси ва пойдевори ҳисобланган таълимни ривожлантириш ҳам давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланди. Ўзбекистонда кадрлар тайёрлаш бўйича қабул қилинган Миллий дастурнинг асосий вазифаларидан бири ҳам истиқболда кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштиришга қаратилган.[10] Шунингдек, мамлакатнинг бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиши, давлат бошқарувининг демократик тамойиллар асосидаги усулларининг шаклланиши жараёнларида кадрлардан замонавий сиёсат талабларига тўла жавоб бериш, менежмент ва маркетинг асосларини пухта билиш, тадбиркорлик ва бизнес фаолиятини баҳолаш, хорижий тажрибалардан фойдалана олиш, илғор технологиялар ютуқларини ўз соҳасига жорий этишни замон ва келажакка

муносиб даражада ўрганишни, амалиётга қўллай олиш қобилиятига эга бўлишни талаб қилмоқда.

Мамлакатимизда қайси бўғиндаги кадрлар захирасини шакллантириш ва тайёрлаш бўлмасин, захирани соҳибқирон Амир Темур бобомиз айтганидек, “ишбилармон, мардлик ва шижоат соҳиби, азми қатъий, тадбиркор ва хушёр бир киши...” лар орасидан шакллантиришни мақсад қилиб олиш керак. Ана шунда кадрлар захирасини шакллантириш ва тайёрлаш давлат сиёсати кутилган натижани беради.

Чунки, “Биз олдимизга қандай вазифани қўймайлик, қандай муаммони ечиш зарурияти туғилмасин, гап охир оқибат, бари-бир кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболағасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги, ўрнимизга ким келишига ёки бошқачароқ айтганда, қандай кадрлар тарбиялашмизга боғлиқ”. [11]

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ (REFERENCES)

1. Равшанов Ф.Р. Ўзбекистон Республикасида раҳбар кадрлар танлаш асослари. Докторлик диссертацияси. –Тошкент, 2009. -358 б.
2. Бехзоджон Куролович Маликов ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР // Academic research in educational sciences. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zbekistonda-davlat-hizmatini-tartibga-solishdagi-muammolar> (дата обращения: 20.12.2022).
3. Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. *Scientific progress*, 1(4), 207-212.
4. Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 483-487.
5. Маликов, Б. Қ. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TA'LIM ILMIY-METODIK JURNALI. *ISSUE*, 1(1), 202-206.
6. Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 449-453.
7. Маликов, Б. Қ., & Дехқонбоев, Ш. Б. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ХУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ

ОМИЛИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 462-466.

8. Маликов, Б. Қ., & Эшқурбонов, А. И. Ў. (2022). АДЛАТЛИ ЖАМИЯТДА ОДИЛ СУД СИФАТИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 467-472.

9. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, Б. К. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН КОНСТИТУЦИЯСИДА ИНСОН ВА ТАБИАТ ҚАДРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 473-478.

10. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, С. К. Ў. (2022). ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҲОЯЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 479-482.

11. Маликов, Б. Қ., & Болиева, Н. Қ. Қ. (2022). ХУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМНИНГ ИЖТИМОИЙ ХАВФИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 458-461.

12. Маликов, Б. Қ., & Бўриев, З. Б. Ў. (2022). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ХУҚУҚИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 2), 454-457.

13. Qurolovich, M. B. (2023). ALISHER NAVOIYNING VATAN VA DAVLAT XIZMATCHISI SIFATIDAGI SIYOSIY QARASHLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 27(1), 78-81.

14. Qurolovich, M. B. (2023). YOSHLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI. *PEDAGOGS jurnali*, 27(1), 73-77.